

in der Verschonung seines eigenen Zugviehes, Geschier und Wägen, in der Gewinnung der Zeit, in der Ersparung vieler unnöthiger Unkosten u. d. g. den grösten Vortheil ziehe. Und, dass es eben so wenig wider Praerogativen und Freyheit des Adels laufe, demjenigen, der für ihm gute und bequeme Strassen verfertigt, etwas Freywilliges zu zahlen, als es nicht wider die Rechten Ungarlandes ist, für das Mähen, Schneiden; Einführen, Ackern, oder andere Arbeiten den gerechten Lohn zu geben. Und wenn man die Sache ohne Vorurtheil betrachtet, wer würde wohl so unbarmherzig von den Adel seyn, der nicht jährlich die Marter seines theuren Zugviehes und die Ungelegenheit seiner Leute, die aus den öfters ganz erschrecklich üblen Wegen entstehen; mit 1 fl. für jedes Stuk seines Zugviehes ablösen wolte. Wie viel mehr würde der Edelman dadurch gewinnen? Und wie reich würde diese Quelle in Ansehung des ganzen Reiches seyn, die auf diese Art der Weg-Cassa zuwachsete:

4. Bey allen geistlichen und weltlichen Promotionen solte jeder beglückte aus Liebe zu seinem Vaterlande wenigstens 1 fl. zur Weg-cassa strecken.

5. Von allen Bestrafungen der Unzucht, Violentien, Dehonestationen, laedirte Contracten, verwürkten Vinculis solte ein Theil zu diesem Geschefte verwendet werden.

6. Bey den Testamenten solte ebenfals diese Sache bedacht werden.

7. Auf Karten, Haarpuder, Seifen, Masquen, Tanzböden, Kögelpätze, Piliarde u. d. g. solte eine mässige Tax kommen.

8. Auf eine grosse Strecke neu errichteter Strassen solten die Gespanschaften eine kleine Mautabnahme anschlagen.

9. Von den cassirten Mauten ist schon oben gemeldet worden.

10. Grosse Herrn und die Reichen im Lande solten überredet werden, unter sich selbst eine freygebige Aufmunterung anzustellen, dass jeder nach seiner Willkühr aus Liebe zu sich selbst und zur Erleichterung seiner armen Unterthanen mehr oder weniger Karren aufrichteten, und in eigenen Gütern unterhielten. Auf solche Art würden statt unzähligen Lästerungen angenehme Seegenswünsche erfolgen, Handel und Wandel erleichtert und dem ganzen Lande ein unbeschreiblicher Nutzen zuwachsen.

Eredetiye az Orsz. Levéltár m. udv. kancelláriai osztályában „*Hungarica Pálffyana*“ fasc. 27. no. 35 alatt.

LÓ-ORVOSSÁGOK ÉS KURUZSLÁSOK A XVI. SZÁZADBÓL.

Azmely lónak rekedett feje vagyon, arról megismered, hogy az orra likai sonha nem csepegnek; ez ellen az asszú retket törd meg és borral öszsvetölts az ő torkába, és annakutána az orrát szorits öszsvö, mindaddég mig szik¹⁾ és mindaddég ezt cselekedjed vele, mig az gennyetség megindul belöle.

1) Azaz szük.

Száraz keh ellen. Keress egy jó marok konkolyt, ó hájt, boreczetet, tikmony fejejét. Az konkolyt tedd porrá, az tikmony fejire és ó háj közzé és ezeket egybemelegejtvén vakaró által az ló torkában kell tölteni, mely próbált.¹⁾

Zabállásról megpróbált. Négy azvagy öt tikmonyát, mind hijastól székestől törd öszvö egy icze eczettel, és azmely ló her-telen vagy újonnan zabállik, száguldják meg, hogy megizzadjon, és azt is az torkában töltvén, az szügyén alól az nyüg-eret meg kell vágni, aznap enni ne adjanak, se innia, és se ne hordozzák, megjógyul.

Zabállásról vagy mulatásról. Három tikmonyat veres hagymát kell öszvőfözni borba, torkában kell tölteni háromszor, először megfojtván, és azonnal jártatni kell.

Ételtől vagy italtól való zabállás. Ha az négy lábát kiterjeszti, tehát szappanos vizet tölts torkában.

Zabállásról. Az macskát egy sessely vízben vetvén, és ott általvervén, az vérés vízben vess korpát; és az lovat megszemjuhoz-tatván, itasd meg abból, kösd fel az szájját, de mihelyt az lovon meg-ismerszik, azonnal megadják innia.

Zabállás ellen. Ha az négy lábát kiterjeszti, leesik, tehát szappanos vizet adj innia.

Mulatás ellen. Macskavért eressz az torkában, az négy ereket, elől az két szügy-eret, és az két sarkantyú-eret vágd meg neki, és megjógyul.

Rozstól vagy árpától való zabállás. Megismered, mert mind az négy lábát elnyujtja, és úgy fekszik, faragj egy szappan-csapot, dugd az seggiben, és megjógyul.

Zeltel (széltől) zabállott ló ellen, és annak es-méreti, mert az szive igen dobog. Melynek az két füle között való eret az homlokán, vágasd meg.

Zabállás ellen. Az zaboláját kend meg emberganéjjal, vond az ló fejében, az orrát fogd be, mindaddég, míg háromszor trüsszent.

Alia. Az négy lábát töröltesd alá vastagon, vágj ereket rajta, azután szágultasd meg, osztán az megizzadt lovat töröltesd meg, meleg vizes törölő szőrrel, és az vízbe vess korpát, itasd meg és megjógyul.

Alia. Fojts meg háromszor, hogy leessék, sós veres hagymát annye eczetet tölts az két fülében, adj korpás vizet innia.

Alia. Két süveg veres hagymát sóval elegy törd jól meg, annak vedd vizét, és az lovat először jól megjargalván,²⁾ hogy megizzadjon, tölts az ló torkában, és az száját két óráig tarts felkötvé: annakutánna két azvagy három nap éhen-szómjan hordozzák, vagy járják és megjógyul.

Alia. Fojts meg háromszor, hogy ledöljön, és tölts egy ejtel jó bort az torkában, az nap innia, ennie ne adj, megjógyul, az orrán vért végy, ismét az egerén.³⁾

1) T. i. szer.

2) Régies alak *megjargalván* helyett.

3) A ló egere = *Gelenkmaus, Fechsengalle*.

Holt-tetem ellen. Süsd meg hév vassal, és kössed zöld göröggel.¹⁾

Alia. Végy zsemlyelisztet, ebből csinálj emplastromot, és kösd az holt tetemre, három éjjel, nappal rajta álljon, ha meg nem fakadott, mesdd meg te magad, ismét az zsemlyelisztet kösd az sebre; annak-utánna az lóganéjt nyáladdal gyürd öszvö, az ló sebéit is nyáladdal megkenvén, és az lóganéjt háromszor reakötvén, elválík onnét az holt-tetem.

Alia. Az holt-tetemnek közepi aránt haséjts meg az bőrt és egy kis éles vasat tégy az *igaz tetem* és *holt tetem* közzé, és azt reáütvén, az holt tetem elválík onnét, ez ellen az retket és disznóhájat törd öszsze és kend azzal a sebet melegen.

Alia. Mikor először az ló lóban megindul, tehát az lovat ontasd le, és egy ujjnye temérdek mogyorófát hozass, két arasz hossza legyen, hármat, és zabszalmának az tűzével megperkelvén, kell velek megdörzsölni, megjógyul.

Hályog ellen. A tikmonynak székét vedd ki, az fejrjét hadd benne, tégy még annye sót hozzá, tedd az tűzre, égesd meg és olyan léssen, mint az tűz, és azt tedd porrá, és fúdd azt az ló szemében.

Alia. Az szem-sót törd meg, szitáld meg, azonképpen az gyöngybért, és egyaránt megelegeyjtven, azt fúdd az hályogos szemére, melyben fejr hályog vagon, és használ.

Fejér hályog ellen. Egy tikmonynak mesd el az pilisét és tölts ki az székít az fejrével, tölts meg félig szép fejr mézzel, félig ismét törött gyöngybérrel; más tikmony héjával buréjts be és kend be tésztával, takard egy tészta-kenyérben, és tedd az hő kemenczében és mikorra az kenyér megsül, osztán vedd ki, és egy tollu szállal kendd az ló szemét az ló vizével.

Alia hályog ellen. Az vizi csigát vessed az tűzre hadd pattannjon le az a héja, vedd az húsát, és törd meg, egy kevés gyöngybért hozzá, és rutát, ezeket megégesd, azulán egy kevés borral megoltsad, végy gáliczkivet egy mértékben, törd öszvö, és az port ruha által szitáld meg, az port hints tiszta ruhára, azt kösd szemére.

Alia de eadem. Az disznóbélnék hártáját megvenni megaszalni, törni, ismét mérték szerént annyi borsot törve, öszsze elvegyéjteni, szemében fűni.

In-a-ütésről, mely ujonnan esett. Egy fekete tikot, kibe semmi fejrje nincs, azt az hasától fogván mind végig haséjts ketté, foszd meg jól, és az ló azhol az inát megütötte, azon alól az kis bércsét²⁾ haséts keresztől és az tikot ugyan melegen kösd reá, és mind tikostól az ló lábát ruhával tekerd be, és az ép lábát egy szál estránggal kösd fel az ló nyakához, jól megszőkttetvén, azon nap elmulatja.

Régi in-a-ütés ellen. Egy vékon vasat mind egy éstóp keress, ennek az vége hegyes legyen, az ló lábán alatt, ki buborcs³⁾ vagon, mesd meg nekie; az három in között told mind fel addég, míg az

1) Nem más, mint *grünspan* az 1592. évi kolozsvári csízió szerént.

2) *Bércs* = in, vastag hús a ló lábán.

3) *Buborcs*, *biborcs* = pattanás, daganat.

ütést meggyakod nekie, osztán töröld nagy erősen alá, míg meglátod, minémü rútság jár ki belőle. Faolajt, grispánt, uj viaszt elegyets öszvő és kösd be vele.

Alia. Az ló szárát alá mind az biborcsig erősen meg kell tekerni és az biborcsot egy érvágó vassal vágasd meg, osztán vedd el az zsinórt róla, és töröltesd alá nagy erősen neki, fejér agyagot, lépes mézet, írósvajat csinálj öszve, kösd reá.

Alia. Vágj ereket rajta, fél meszel hájat, egy fertő lenmagolajt, fél fertő mézet, ereszd öszve tüzzel, és forradatlan kend ezzel az nagy inát.

Alia. Lépes mézet lencsepüre kösd az inára, harmad napég tarts rajta, megjógyul.

Alia. Egy marok lenmag-lisztet, egy tikmonnye ó hájt és három tikmonyat, törd jól öszvő egy mozsárban, csináld szöszre, mint egy pogácsát, és felől az szöszszel takard be zsarátnok parázspan, és hogy jól megmelegölt volna, vedd ki és tisztéjts meg felől az szöszt, melegen kösd az ló lábára.

Lovon való sebekről. Ha *vadhús* vagyon benne, mosd meg borral az sebet, kiben vagy csalánmagot, vagy grispánt tölts.

Ha *valami iziből víz jár* és csontot azzan (?) törd meg és hints azzal az sebet.

Ha valami *teste evés*, tehát meleg pár-luggal erőssen megmosd, és egy nap háromszor kösd be ebganéjjal.

Ha nyállal levik vagy puskával. Ha az nyilvasat vagy az golyóbist ki nem veheted, főzd meg az rozsgyükeret, kösd reá és kivonja.

Alia. Nyúl és rókahajat köss reá, és kivonsza.

Ha levik vagy vágják az monyát. Az uti füvet meg kell főzni, melegen, az mint eltűrheti, rá kell kötni.

Ha az ló megégetné magát. Az zabot megfőzvéen erősen, egy mozsárban meg kell törni, ruhában kell kötni, facsard meg az ruha által, és azzal kell kötni.

Ha megütkezik. Pap sajtját vagy málvát fejér borban főzd meg, és az levével mossad, az sonkolyát¹⁾ kösd rá.

Ezentél,²⁾ vagy egyéb sérésétél.³⁾ Retket és kaprot törd meg azzan (?) és borban tölts az ló torkában, és töröld az orrát hogy izzik, de ezt gyakran miveld.

Vizellés ellen. Bajfűmagot borban add meginnia.

Alia. Az szappant dugd az ló megében.

Az mely ló vért vizellik. Vágasd meg az sarkantyú-erét három reggel egymásután mindkétfelől.

Alia. Ruta vizet borral eczettel az torkában tölts, nyolcz napég egymásután.

Az mely lónak cseppeg az vizelleti. Bajfűmagot, gyöngybért törj öszvő és melegen az ló orrában tölts.

¹⁾ Azaz üledéket, seprőjét.

²⁾ Régies alak ezentől, vagyis ugyanattól.

³⁾ Régies alak: sérés, azaz sérelem.

Alia. Egy teljes zabszemét tedd egy haséjtott zabszem köziben, és add megenni egy marék zabszem között.

Vizellés ellen. Csinálj egy pennánye viaszt újjnyi hosszát; és törött kinkövel hints meg körül az viaszt, és told az vaszarájában,¹⁾ mindjárt elereszti az vizelletit.

Vizellés ellen. Három szem sárga gyantát törj, és add meginnia.

Vizellés ellen. Egy égerfát fúrj meg, és tölts mézet általa, add az lónak innia, megjógyul.

Vizelléstél. Mustármag-olajt, és ebnek vérét, kend meg az lónak mellén való ereket.

Alia. Az lónak az négy lábára írják meg ez igéket: „*Tyzon, kyson, hyson esrates*“, egy kicsin viz csorgassanak előtte, megjógyul, az ember is töle.

Ha ev jár az lábából. Végy ebganéjt, és az ló lábát mosd meg kevésé, és az ganéjt kösd reá jól.

Az ló merigyérél. Az galambganéjt tedd porrá és jó eczetben gyúrd meg és melegen kösd reá.

Ha az ló futtában megbetegél. Az ló igen hurut, az szeme és file között végy vért.

Vadhús vagy büdes hús ellen. Zöld görögöt csalánmagot főzd meg fejr borban, és azzal mossad.

Gilisztás ló ellen. Holt ló tetemét köss az ló nyakára.

Ló sebére. Csuka hájat, vizi csigát, azokat égesd meg új fazékban, tedd porrá, ezzel hints.

Heverés ellen. Mosd meg az keresztcsontot keresztöl, és sózd meg.

Mikor az ló nem ehetik és nem ismered mi nyavalyája vagy on. Fejr irmet²⁾ törd meg erősen, és erős eczetet tölts reá, jól megtörvén fácsard meg ruha által, az homlokát az levével erősen töröljed, és az orrában is kell befúni.

Nyirazás³⁾ ellen. Az nyirazásnak hamar ismereti. Tiszta vizet köss avagy öss az ő körmére, és az mely patkószeg környéke hamarabb megszárad, azon nyiraszták meg.

Nyirazásról. Az csalánnak gyökerét ásd ki és mosd meg, szépen metéld apróra, sózd meg és egy mozsárban törd meg; csinálj az nyirazás helyére az patkó alá és menten mehet.

Olvadás ellen. Mézet, gáliczkövet, timsót öszvö kell főzni, azzal kell mosni, és faolajt, tikmony fejrét öszvö kell habarni, azzal kell tartani.

Ha az lónak tetemi reszketnek. Égesd meg hév vassal és azután zöld görögöt bocsáss belé.

Nem ganéjlhatás ellen. Végy téntaport és szalonna zöldet(?) kösd az ló nyakára, és azonnal ganéjlik.

Ír, ki kennyen tartsa az sebet. Egy fertő faolajt, egy lót

1) Vaszara, vaszora = Zeugungsglied.

2) Azaz ürmet.

3) Annyi, mint nyilazás, vagyis ha a kovács a patkolásnál húsba veri a szeget.

rózsaolajt, egy fertő vajat, két lótlót fejr ezüstöt, az tehéncsontnak egy fertő velejét, két lótlót fenyűszurkot, egy lótlót bajfü-magot, ezeket mind együtt főzöd, és hints meg vele, és minden sebet könnyen tart.

Rihes lónak azvagy egyébféle var ellen. Az mely ló rühes, csinálj erős párlugot, mosd le az rihét és fejr ürmöt, grispánt, kinkövet, ó hájt csináld egybe, és meleg szobába kend meg vele erősen, azvagy meleg helyen mindaddég, még meggyógyul.

Alia. Az makknak vedd vizét, borseprővel csináld öszvő és azzal kenjed.

Alia. Kénkövet, zöld görögöt, ó hájat, tarló füvet elegyits öszve és vakard le jól az varat, kendd meg az lovat verőfényen vele, azvagy meleg házban.

Iz-viz ellen való víz. Egy pint lúgot, egy pint inó vizelletit, egy jó marék sót, egy fertő gáliczkövet, ezeket erősen kell öszvőfőzni, és hivesen mossa az száját vele.

Ló fájadalmáról mindennél. Egy fertő szarvas-faggyat, egy fertő tehéncsont-velőt, egy font tik kövérit, másfél font faolajt főzd öszvő, és ezzel kendd az megsérült lovat.

Gercs ellen. Melegéjts faolajt, márts egy darab ruhát bele, nyolcz nap kösd be vele.

Azmely lóban elészer féreg kezd teremni, annak isméreti. Az az ló igen törli magát az falhoz, és az olyan lónak tapogasd meg az monyát, azvagy az monya közit, ott találsz olyan dagadást, mint az díj, azt haséjts meg, rakván tanálad féreggel.

Ez ellen. Végy grispánt, mustármagot, ezeket törd jól öszvő és azzal kendd meg.

Az mely lóban féreg terem. Fejr irmes vizet tölts az torkában, meghal vele.

Alia. Irmét égess az orra alatt, hogy az füst az orrában menjen.

Alia. Az disznó-sertét metéld zab közzé, add megenni, használd.

Az mely lónak az bőre és húsa kezett féreg terem. Végy lócsontot, tedd porrá, és zöld görögöt, sózd meg az bőrit, azkiben az féreg fekszik, és az sebre hints az port, és ottan megjógyul.

Azmely lóban vizi féreg vagy on, isméreti. Az az ló igen tekereg és két felől az veséjét nézi.

Ez ellen az isten fáját*) eczetben főzd meg, egy mogyorónye vajat vess köziben, hidegen tölts az ló torkában, vagy az ló megiben.

Tetves lábú ló ellen. Az asszú körös-fának vize igen jó.

Azmely lovat az szél megüt. Végy egy süveg foghagymát, uj kupa vajat, fél ejtel égetett bort, ezeket egybe kell törni, és igen meleg szobában az orrától fogván, az körméig meg kell törteni.

Rokkánás ellen. Foghagymát erős eczetet törd öszvő; háromszor vagy többször kenjed vele, azután szálguldják jól; azután pokröczokkal takarják be jól, megjógyul.

Alia. Faolajt, bort, foghagymát, tikmonyat öszvő kell hábarni, és az marját kell vele törteni.

Alia. Borsoprőt főzd meg erősen, hamvat, sót, szappant, faolajt,

*) Másként *abruta, seprőruta*.

ó háji, foghagymát, vagdald meg az szügyének az bőrét, és az vérét habard öszvő az hamuval, és az többit törd öszvő; kendd azzal az lónak az szügyét.

Azmely lónak talpa megterik. Faolajt, viaszt, fenyűszurkot egybe kell olvasztani és egy ruha által megfacsarván, meg kell szürni, és abban jó léssen, és azt ruhára kenvén, kell az ló talpára kötni.

Alia. Mézet, tikmonyat öszvő kell habarni és azzal kell kötni.

Alia. Faragd meg az talpát kevéssé, és mosd meg; sőt, tikmonyat, kendermagot törd öszvő, kösd reá.

Azmely lónak talpa el akar esni. Keress az patikában laurea bakot, *magyaról* bajfű-magot, törd meg, hints meg vele az talpát, felől tégy szöszöt reá, azon felől emberganéjjal tapasztd be, és kösd be ruhával, hogy el ne essék róla.

Azmely ló kermét el akarja vetni. Egy fertó faolajt, szarvas-faggyát egy fertót, három lót terpentinát föld öszvő, kösd az körmére.

Azmely lónak kerme megszorol. Az búzát kösd öszvő vajjal, és jól megtörd, kösd az körmére lénvászson ruhával.

Alia. Új viaszt, lépés mézet és ó hájjal föld meg, hidegen kösd az körmére, és tölts meg az talpát inóganéjjal.

Hogy az lónak kemény körmő legyen. Faragd jól meg az körmét, és tölts be nádmézzel.

Azmely lónak meghasad kerme. Tenkely-lisztet habard meg tikmony fejrével, csináld pogácsa módra, kösd reá.

Azmely ló szögben hág. Mézet, ó hájt törd öszvő és az sebet tölts be vele.

Azmely ló talpát fájlalja. Kend az szög aránt, az új tikmony fejrét, azt kösd az talpára, és úgy üsd reá az patkót.

Azkinék vizelleti megáll, akár embernek, akár baromnak. Vedd az csöpünek az magvát, használ.)*

XVII. századbeli betoldások.

Rühös lóról. Az ászpát meg kell törni s szitálni, vajban kell tenni, és vele kenni s elsőbben igen igen meg kell főzni tyukganéjt lúgban, s azzal kell mosni.

Kehes ló orvossága. Végy kilencz szem borsót, 27 szem konkolyt, három fokhagymát, egy fertály erős eczetet, törd öszve, melegen az eczettel töles avagy orrában, avagy torkában. Probatum est.

Alia. Egy fertály mézet avagy egy ejtelnek negyed részét, annyi vizet, egy marok sőt, eczetet föld meg erősen; egy vakaró által tölts az ló torkában apránkint, kevesenkint.

Kehtől. Földi eper virágának az gyökerét törd meg, eczetbe keverd el, tölts az torkában egy fertál eczetben. Ez virág gyökerének csak felét kell megtörni avagy harmadát.

Kehtől való orvosság. Új fazékban eleven szenet kell tenni, tyukganéjt, foghagyma szárát kell reávetni, az lónak fejében kell vonni,

*) Itt aztán emberi betegségek elleni orvosságok következnek, úgy később is, ezeket mind elhagytam.

hadd menjen az orrában az füst. Ezt háromszor is kell egy nap cselekedni.

Rih ellen. Crispant, gáliczkövet, kénkövet meg kell törni, ó hájt kell olvasztani, és csak gyenge melegében bele habarni, és lassan-lassan felforralni, ne hertelen, és forrón cserépcsből¹⁾ kell az sebet csak egyszer véle . . .

Fekélyes ló ellen kell merkánium, rusika,²⁾ gáliczkő, szerecsendiónak az virágja és crispán; azt kell öszvetörni és az fekélyt hinenti vele.

A csiksomlyói r. kath. főgymnázium könyvtárának kéziratából. A kézirat negyedrétű s összesen 64 lapot foglal magában. Tartalmát képezik, a most között ló-orvosságokon kívül: az 1560-i enyedi országgyűlés végzése, az 1569-i tordai országgyűlés végzése, az 1571-i székely-vásárhelyi országgyűlés végzése, a székelyek Zabolán hozott törvényeinek megerősítése Szentgyörgyi János gróftól (XVI. századbeli másolat), Calendárium magyar nyelven, Zekel Estván s végül néhány följegyzés a XVI. század végéről s a XVII. elejéről.

A lóorvosságok írása a XVI. század 70—80-as évtizedekből való,³⁾ teljesen olyan, mint az említett országgyűlési végzéseké.

Közli: Dr. Balló István.

A MÁRMAROSI ÖT KORONAVÁROS 1629-IKI ÁRSZABÁSA.

Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono, die vigesima mensis Augusti.

Statuta dominorum iuratorum nobilium oppidi Szigeth et totius universitatis eiusdem oppidi, cum caeteris annexis, puta *Hosszumező*, *Técsü*, *Visk*, *Huszt*, primariis iudicibus et viceiudicibus praesentibus et consentientibus, in congregatione Técsiana.

Mi Mármaros vármegyében lakó nemes és paraszt tisztviselők *Szigetről*: az egész nemesség képében választott követ szigethi Szász Mihály, az szigethi fő bíró képében tanácsival egygyütt: Szigethi Nyerges Imre, *Hosszumezőről*: Varga Tamás, Törő Demeter; Rosz János *técsi* főbíró tanácsival egygyütt, *Viskről*: Fazekas Imre, Bakocz János, *Huszt-ról*: Lovász György és Kotor Mihály adjuk értésére és tudtára mindenkinek, azkiknek illik jelenvalóknak és jövődöbelieknek, hogy mi communi

¹⁾ Helyesebben *cserépcsből*.

²⁾ Az *arsenicum* régi magyar neve.

³⁾ Tisztelt munkatársunk nagyérdekű közleményéhez még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy magyar lókuruzslások és ráolvasások már 1488-ból (*Századok* 1872. 1 l.), a XVI. század elejéről is (*Tudományos Gyűjt.* 1835. VI. 112 l.) ismeretesek, de a mostani közlemény a *ló-orvosságok első rendszeres gyűjteménye*. Érdekes, hogy a Kolozsvárt 1592-ben megjelent *csizió* (egyetlen példánya a M. Tud. Akadémia könyvtárában) szintén közöl, az O₂—P lapon, 40 lóorvosságot és hogy azok némelyike azonos is a mi lóorvosságainkkal, csak hogy a miénk sokkal többet nyújt, bővebb és nyelve (pl. *sonha* = soha; *haséjts* = hasits; *jargalván* = nyargalván stb. stb.) régiesebb s a XVI. század első felére utal. Már a XVII. századból, irodalmunk még rendszeresebb munkát ismer *Cseh Márton* „Lovak orvosságos könyvecskéjé“-t, mely már 1656-ban jelent meg, de csak a második, 1676. évi kiadásban maradt reánk.